De vier jaargetijden in Portrait de la jeune fille en feu

NADERENDE HERFSTSTORM SCHEURT GELIEFDEN UIT ELKAAR

Een halve eeuw nadat Antonio Vivaldi ***De vier jaargetijden*** *schreef, geven twee jonge vrouwen zich in* ***Portrait de la jeune fille en feu*** *(2019) over aan een verboden liefde. Alle emoties komen samen in Presto van Zomer.*

Tekst: COR OLIEMEULEN

HET VERHAAL

Marianne (Noémie Merlant) wordt door een gravin op een afgelegen eilandje ontboden om in het geheim een schilderij van haar dochter Héloïse (Adèle Haenel) te maken. Zij is zojuist teruggekeerd van een mislukt avontuur in het klooster om binnenkort tegen haar zin te gaan trouwen met een Italiaanse edelman. Marianne moet zich voordoen als een soort hofdame. Overdag tijdens wandelingen langs de schitterend in beeld gebrachte stormachtige Bretonse kust observeert zij de gelaatsuitdrukkingen van Héloïse en 's avonds werkt zij vol overgave aan het schilderij. Langzaam groeien de twee jonge vrouwen naar elkaar toe, springt de vonk over en ontstaat een hartstochtelijke liefdesrelatie. Naarmate het schilderij vordert en het tijdstip van afscheid nadert, slaat de onmacht toe. Marianne krijgt visioenen van Héloïse in een witte trouwjurk, Héloïse sluit zich af om zichzelf te beschermen.
In dit romantische kostuumdrama van de Franse filmmaakster Céline Sciamma kun je bijna de verf van het schilderij zien drogen. Het trage tempo past desondanks uitstekend bij de tijd waarin de karakterontwikkelingen zich afspelen en biedt veel ruimte voor de geloofwaardige acteerprestaties van beide hoofdrolspeelsters. Net als bij de even hartverscheurende liefdesgeschiedenis in het recente *Marriage Story* met Adam Driver en Scarlett Johansson kunnen scheidingen je uiteindelijk een completer mens maken.

DE SCÈNE

Marianne zou haar verloren geliefde enkele jaren later nog één keer zien. Ze betreedt de zaal van de schouwburg en gaat zitten. Ze kijkt wat rond en verstijft plots als ze ziet hoe Héloïse aan de overkant naar haar plaats loopt. "Ze zag mij niet", zegt haar voice-over. Direct daarna openen de krachtige strijkers *Presto* uit *Zomer* van *De vier jaargetijden*. Langzaam zoomt de camera in op Héloïse. Ze ademt snel en onrustig. Ze sluit haar ogen, ook zij denkt kennelijk terug aan die verloren liefde. Synchroon met Vivaldi's opzwepende klanken ontplooit zich de ontroering in Héloïse gezicht. Haar kin en onderlip trillen, tranen in haar ogen en over haar wangen. Steeds sneller bewegen haar borst en schouders op en neer. Wat een ontroering, wat een verdriet! Dan even die mooie glimlach. We hopen dat Héloïse haar hoofd draait en Marianne ziet. Tevergeefs.

DE MUZIEK

De tempowisselingen en contrastrijke nabootsende effecten van de vier jaargetijden maken het meest bekende vioolconcert van Antonio Vivaldi (1678-1741) geliefd bij een groot publiek. Omstreeks 1720 schreef de Italiaanse barokcomponist de vier concerto's van elk drie delen. Elk concert vertegenwoordigt een seizoen van het jaar. Om een boeiende compositie te behouden, deelde hij de drie bewegingen van elk concert op in een patroon van snel-langzaam-snel. Om zijn werk beter te kunnen begrijpen, voegde hij een reeks gedichten toe. Deze sonnetten zijn geschreven door Vivaldi zelf of door een collega. De nauwe associatie tussen muziek en verhaal was destijds baanbrekend.
Het geluid van de ontwakende natuur en kabbelende beekjes, de warme gloed van de zon, de herfststorm die door je haren blaast en de sneeuwvlokken die prikkelen op je huid. *De vier jaargetijden* is veertig minuten vol stemmingswisselingen. De luisteraar is voor even een ander mens in een wispelturig universum. Wie eenmaal Vivaldi's *Le quattro stagioni* tot zich heeft laten doordringen, zal nooit meer een pizza met die naam bestellen.
Concerto No. 2 in G minor, Op. 8, RV 315 luidt de officiële naam van het tweede concerto van *De vier jaargetijden*. *Zomer (L'estate)* is het tweede seizoen en *Presto* het derde, afsluitende deel van dat jaargetijde. In de zomer is de hitte laaiend, net als de liefdesrelatie tussen Marianne en Héloïse. Langzaam gaat de hitte over in een koele bries, zodra de vrouwen zich realiseren dat hun geluk van beperkte duur zal zijn. De kleine akkoorden en dramatische ondertoon in *Zomer* waarschuwen dat deze bries zomaar in een storm kan omslaan. De laatste wandelingen van de geliefden langs de woelige baren van de rotsachtige kust vormen een contrast met hun romantische en hartstochtelijke liefkozingen. De toon verandert en versnelt in de tweede beweging. Furieus zoemende insecten die dreigen te steken, wat gedonder in de verte. Héloïse zal binnenkort vaarwel moeten zeggen en Marianne weet dat ze haar geliefde zal kwijtraken. *Presto* is gehaast, angstig en dramatisch en iedereen voelt de gevreesde herfststorm naderen. Het strijkorkest vangt de donder en de hagel. De sterke wind scheurt de liefde tussen Marianne en Héloïse meedogenloos uit elkaar.
De muziek in de finale van *Portrait de la jeune fille en feu* is dus uiterst toepasselijk gekozen. Ook de tekst in het begeleidende sonnet bij *Presto* laat weinig aan de verbeelding over.

"Helaas waren hun angsten gerechtvaardigd
De hemel dondert en brult
Hagel snijdt de kop van de tarwe en beschadigt het graan"

Niet alleen door de verwantschap tussen verhaal en muziek alsook de opbouw van zijn strijkconcert was Vivaldi zijn tijd ver vooruit. Net zoals Mozart destijds als een popidool werd toegejuicht en in de filmbiografie *Amadeus* (1984) zelfs bijna als punkheld wordt opgevoerd, maakte Vivaldi met *Presto* heavy metal avant la lettre. Kijk maar even op YouTube en je ziet zelfs onze eigen brave violiste Janine Jansen wild met haar haren schudden, terwijl enkele oudere begeleiders achter haar onvervalst zitten te headbangen.
De Letse Laura Lāce maakt het pas echt bont, maar niet minder interessant. Haar lenige vingers bewegen virtuoos over haar elektrische gitaar en plots lijkt het alsof haar instrument vlam vat – net als het jonge meisje Héloïse in *Portrait de la jeune fille en feu*. Antonio Vivaldi zou vast trots op haar zijn geweest. «